

El portafoli de l'estudiant: un model d'avaluació per als ensenyaments professionals de música

Resum

En aquest treball descrivim l'elaboració i implementació a l'aula un material que pretén afavorir la fixació del coneixement adquirit per l'estudiant d'ensenyaments professionals de viola. A tal efecte, vam dissenyar un cicle d'investigació – acció (I-A) que es va dur a terme al Conservatori Professional de Música de Menorca durant el curs 2007-08 i al Conservatori Professional de Música i Dansa Mallorca al llarg del curs 2008-09. L'anàlisi qualitativa dels resultats ens mostra els avantatges del material elaborat per a la consecució dels fins proposats. Així mateix, ens deixa entreveure la possibilitat d'un nou disseny del material en format digital, com a proposta per a un posterior cicle d'I-A.

Paraules clau

Portafoli, Conservatori, Música, Viola, Ensenyaments professionals

Resumen

En este trabajo describimos la elaboración e implementación en el aula de un material que pretende favorecer la fijación del conocimiento adquirido por el estudiante de enseñanza profesional de viola. A tal efecto, diseñamos un ciclo de investigación-acción (I-A) que se llevó a cabo en el Conservatorio Profesional de Música de Menorca durante el curso 2007-2008 y en el Conservatorio Profesional de Música y Danza de Mallorca durante el curso 2008-2009. El análisis cualitativo de los resultados nos presenta las ventajas del material elaborado para la consecución de los objetivos propuestos. Así mismo, nos deja entrever la posibilidad de un nuevo diseño del material en formato digital, como propuesta para un posterior ciclo de I-A.

Palabras clave

Portafolio, Conservatorio, Música, Viola, Enseñanzas profesionales.

Vicent Gil Asensio
Centre de Tecnificació Esportiva de les Illes Balears

Per citar l'article

"Gil, V. (2011). El portafoli de l'estudiant: un model d'avaluació per als ensenyaments professionals de música. *IN. Revista Electrónica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, V. 2, n. 2, PÀGINES 39-48. Consultado en http://www.in.uib.cat/pags/volumenes/vol2_num2/gil/index.html en (poner fecha)"

1. Introducció

La docència instrumental en els ensenyaments professionals de música és de caràcter individual, i es duu a terme en períodes lectius d'una hora setmanal. Al llarg d'aquest temps, se li indica a l'estudiant què practicar i com fer-ho, ja que el contacte amb el docent no es torna a produir fins a la setmana següent. És habitual que durant una hora de classe es tracten molts temes —ben sovint són qüestions repetides amb un progressiu nivell de dificultat—, la qual cosa ens porta a la reflexió, com a docents, de si l'estudiant és capaç de fixar tot allò que s'ha exposat a l'aula, per a després poder-ho posar en pràctica en la seva execució en solitari.

Per això ens vam decidir a implementar a l'aula el material que es descriurà a continuació, que té com a objecte ser una guia útil, tant per al docent com per al discent. L'elaboració de l'esmentat material s'inscriu en un cicle d'investigació – acció (I-A), en el què el docent «adquireix una formació epistemològica, teòrica, metodològica i estratègica per a estudiar, comprendre i transformar la seva pràctica educativa» (Latorre, 2003: 20).

Hem triat la metodologia I-A per les raons següents:

- Pretenem dur a terme una investigació educativa els resultats de la qual siguin de fàcil aplicació a l'aula.
- Som conscients del caràcter reduït de la nostra mostra d'estudiants, per la qual cosa hem de descartar la metodologia quantitativa.
- Ben al contrari, el caràcter mateix del material que portem a estudi s'adapta perfectament a la metodologia qualitativa.

2. Disseny de la investigació

2.1. Disseny teòric

2.1.1. Objecte de la investigació

Amb la implementació a l'aula d'aquest material perseguim els següents objectius:

- Afavorir el seguiment de l'avaluació continuada per part de l'estudiant.
- Contribuir a fixar el coneixement adquirit per l'estudiant.
- Afavorir la progressiva autonomia de l'estudiant.

2.1.2. Marc teòric

Niikko (2002: 62) destaca que el portafoli «ha estat considerat una bona eina en moltes institucions formals, des dels jardins d'infància fins a la universitat, com a suport al creixement dels estudiants i també per a ajudar-los a assumir una major responsabilitat en el seu aprenentatge».

El mateix autor (2002: 63) identifica quatre característiques del portafoli:

- Pot convertir-se en una col·lecció organitzada de diversos materials de treball de l'estudiant, que serveix per a construir una visió holística de la seva activitat, i augmenta la seva motivació.
- Reforça la personalitat dels estudiants (creixement professional), les seves habilitats professionals (comunicació, interacció) i els seus processos cognitius (metacognició).
- És un procés que ajuda als estudiants a prendre en consideració les seves experiències, les seves sensacions, els seus pensaments, i a traçar connexions entre aquests elements.
- L'ús de portafolis significa que l'estudiant comença a estudiar el seu propi creixement, desenvolupament i aprenentatge en relació al passat, present i futur.

D'altra banda, la Universitat "Miguel Hernández" d'Elx va elaborar el 2006 una fitxa metodològica [1] en la qual es refereix al portafoli com «mètode d'ensenyament, aprenentatge i avaluació que consisteix en l'aportació de produccions de diferent índole per part de l'estudiant a través de les quals es poden jutjar les seves capacitats en el marc d'una disciplina o matèria d'estudi».

La mateixa publicació concreta els objectius que es persegueixen:

- Guiar els estudiants en la seva activitat i en la percepció els seus propis progressos.
- Estimular els estudiants perquè no es conformin amb els primers resultats, sinó que es preocupin del seu procés d'aprenentatge.
- Destacar la importància del desenvolupament individual, i intentar integrar els coneixements previs en la situació d'aprenentatge.
- Ressaltar allò que un estudiant sap de sí mateix i en relació al curs.
- Desenvolupar la capacitat per a localitzar informació, per a formular, analitzar i resoldre problemes.

Finalment, Klenowsky (2007: 8) considera el portafoli com «una metodologia especialment útil quan el que es pretén és que els alumnes siguin conscients dels canvis que es produeixen al llarg del procés d'aprenentatge». En la mateixa línia que Niikko, Klenowsky aposta per l'ús del portafoli per a desenvolupar la metacognició (2007: 46), així com per a conscienciar l'estudiant de les pròpies emocions en el decurs de les situacions d'aprenentatge (2007: 47).

2.1.3. Descripció de les hipòtesis

A continuació esquematitzarem (Figura 1) el nostre sistema de variables, on es descompon el concepte "Portafoli" en les dimensions "Seguiment" i "Aprehensió". Al mateix temps, definirem alguns indicadors que ens permeten la recollida de dades a fi de valorar si es dona o no cada dimensió.

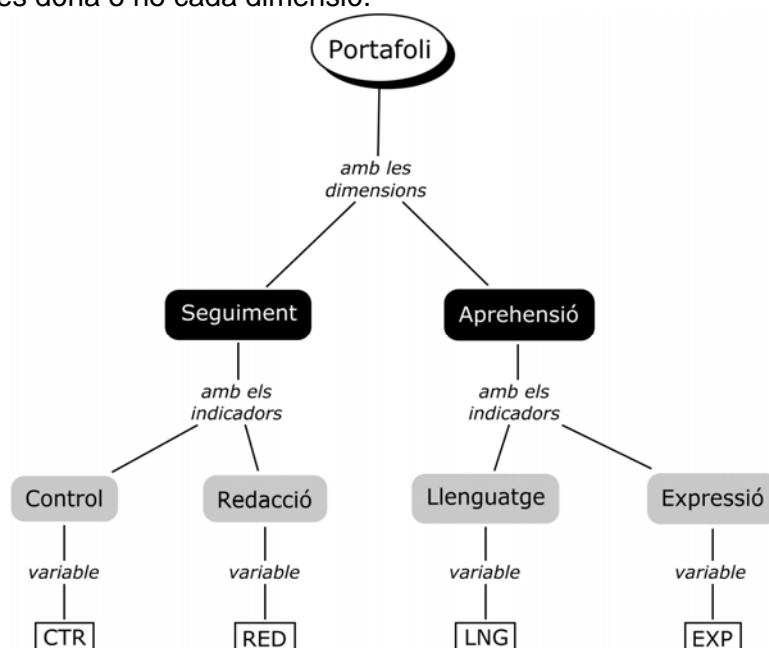

Figura 1. Sistema de variables.

La conceptualització del que hem exposat anteriorment ens porta a les definicions següents:

- Portafoli: Material de treball de l'estudiant a través del qual planifica el seu treball setmanal i reflecteix per escrit els seus èxits, sensacions, dubtes, etc. sobre la pràctica instrumental.
- Seguiment: Acció i efecte d'utilitzar el portafoli de l'estudiant per als fins que ha estat dissenyat.
- Aprehensió: Captació i acceptació subjectiva d'un contingut de la consciència, per a reflectir-lo després per escrit.
- Control: Acció de reflectir per escrit la planificació del treball setmanal, duta a terme per part de l'estudiant.
- Redacció: Acció de reflectir per escrit diversos aspectes de caràcter subjectiu, relacionats amb la pràctica instrumental.
- Llenguatge: Ús d'un llenguatge adequat per a l'expressió dels diversos aspectes a què es refereix el portafoli.
- Expressió: Traducció en paraules d'aspectes rellevants de la pràctica setmanal, sobre els quals l'estudiant ha reflexionat prèviament.

Per a observar el funcionament de les variables "CTR" i "RED" utilitzarem una fitxa de control, atès que ambdós són de caràcter nominal, discret i qualitatiu:

- Variable "CTR": Porta l'estudiant un control setmanal del repertori que practica en solitari?
 - Sí
 - No
- Variable "RED": Reflecteix l'estudiant per escrit els diferents paràmetres a què es refereix el portafoli?
 - Sí
 - No

Per la seva banda, les variables "LNG" i "EXP" seran objecte d'una anàlisi textual de caràcter qualitatiu, de forma conjunta a les notes de camp que el docent hagi pogut recollir a l'aula durant la fase d'implementació del material.

Una vegada duta a terme la conceptualització i operativització de les variables, cal establir el marc que definirà el projecte d'investigació (Figura 2). Atès el caràcter

eminentment pràctic del portafoli de l'estudiant, i la pròpia declaració d'objectius, la hipòtesi principal del treball (H1) resulta evident. Encara així, també es desprenen una sèrie d'hipòtesis secundàries que enunciem a continuació:

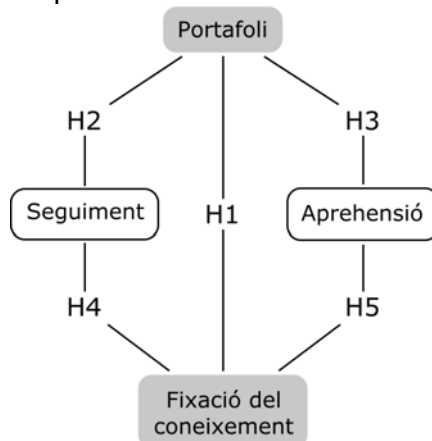

Figura 2. Sistema d'hipòtesis.

- H1: “L’ús del portafoli de l’estudiant d’ensenyaments professionals de música contribueix a fixar el coneixement adquirit en la matèria”.
- H2: “L’ús del portafoli de l’estudiant d’ensenyaments professionals de música afavoreix la planificació setmanal de les tasques relacionades amb la pràctica instrumental”.
- H3: “L’ús del portafoli de l’estudiant d’ensenyaments professionals de música afavoreix la reflexió sobre els distints aspectes que influeixen en la pràctica instrumental”.
- H4: “L’organització racional de la tasca setmanal contribueix a la consolidació del coneixement adquirit a través de la pràctica”.
- H5: “La introspecció i reflexió sobre la pràctica instrumental afavoreixen la fixació del coneixement”.

2.1.4. Selecció de la mostra

Com hem indicat anteriorment, la nostra mostra és de caràcter reduït. Es compon de vuit estudiants de viola d’ensenyaments professionals (Taula 1). Concretament, cinc estaven matriculats el curs 2007-08 al Conservatori Professional de Música de Menorca, i tres ho estaven el curs 2008-09 al Conservatori Professional de Música i Dansa de Mallorca. No va caldre una selecció prèvia, ni tampoc la petició d’un consentiment informat als estudiants que participaven, atès que la implementació d’aquest material en classe estava prevista en la programació didàctica de la matèria.

Curs	Conservatori	Nivell	Nombre
2007-08	Menorca	1r	1

		2n	2
		3r	1
		4t	1
2008-09	Mallorca	2n	1
		3r	1
		5è	1

Taula 1. Distribució d'estudiants i nivell d'ensenyaments professionals.

2.1.5. Pla d'acció general

2.1.5.1. Recursos materials

Per a la realització d'aquesta investigació comptem amb el material següent:

- Fitxes elaborades pel docent (format A5 a doble cara) que es lliuraven a l'estudiant i es recollien de forma setmanal.
- Llibreta d'apunts del professor per a reflectir notes de camp.
- Equipament informàtic (processador de textos, impressora) per a elaborar les esmentades fitxes.

Atès el caràcter reduït de la mostra d'estudiants, no va ser necessari l'ús de programari informàtic per al tractament estadístic (Excel, SPSS). Tanmateix, un futur cicle d'investigació amb una mostra major així ho requeriria.

2.2. Disseny metodològic

Hem elaborat un model de fitxa (Annex 1) que s'ha lliurat setmanalment a la mostra de referència. A l'anvers (Taula 3), el docent indicava el treball a realitzar per part de l'estudiant, d'acord amb una divisió preestablerta, segons el tipus de requeriment (obra, estudi tècnic, etc.). Al llarg de la setmana, l'estudiant anotava els dies de pràctica de cadascuna de les propostes o exercicis, de manera que podia adquirir consciència de la distribució efectiva del seu temps d'estudi.

El revers de la fitxa (Taula 4) es troba dividit en dues parts per una línia vertical. A l'esquerra, el professor anota consells, indicacions, recordatoris que poden ser útils per a l'alumne en la seva pràctica instrumental en solitari. A la dreta, l'estudiant anota, a manera de diari, la seva percepció del treball setmanal, impressions, problemes que ha trobat, propostes de solució a aquests problemes, etc.

L'estudiant ha de transcriure tot el contingut de la fitxa a una llibreta d'apunts amb una periodicitat setmanal, i tornar la fitxa al professor la propera classe. Aquest li proporcionarà una altra fitxa per a la setmana que ve. Al final del trimestre, abans de la sessió d'avaluació, el professor sol·licita als estudiants que lliurin la seva llibreta d'apunts, on hi haurà reflectit el contingut de totes les fitxes setmanals. La valoració positiva d'aquest treball influeix en l'avaluació final en un petit percentatge dins dels continguts actitudinals, la qual cosa pot en alguns casos arrodonir la qualificació global a l'alça o a la baixa.

3. Resultats

Pel que fa als cinc estudiants de viola del Conservatori Professional de Música de Menorca, tres van emplenar la fitxa setmanalment i van lliurar la llibreta d'apunts al final del trimestre. D'altra banda, els altres dos van utilitzar la fitxa a manera d'agenda d'estudi setmanal, però no van anotar les seves impressions, ni tampoc van presentar la llibreta d'apunts (Taula 2).

Quant als tres estudiants del Conservatori Professional de Música i Dansa de Mallorca, el resultat va ser el següent (Taula 2): una alumna va fer servir la fitxa setmanalment i va emplenar la informació requerida, que després transcrivia a la llibreta d'apunts. Un altre alumne retornava cada setmana la fitxa al professor sense haver fet cap anotació, tot i que sí que llegia els comentaris i indicacions setmanals. Per últim, la tercera alumna no va participar en aquesta proposta.

Curs	Conservatori	Emplenen la fitxa	Només funció d'agenda	Cap ús
2007-08	Menorca	3	2	0
2008-09	Mallorca	1	1	1

Taula 2. Resultats.

Un simple recompte dels resultats —Sense necessitat de tractament estadístic— Ens confirma plenament la hipòtesi 2 (H2), referida a la “planificació setmanal de les tasques relacionades amb la pràctica instrumental”. De manera diferent, H3 només va ser verificada per la meitat de la mostra estudiada, la qual cosa suposa un compliment acceptable del nostre objectiu de “afavorir la reflexió sobre els distints aspectes que influeixen en la pràctica instrumental”.

En relació a H4, atès que gairebé tots els alumnes van utilitzar la funció de planificació setmanal, podem concloure que “l'organització racional de la tasca setmanal va contribuir a la consolidació del coneixement adquirit a través de la pràctica”. Aquesta apreciació, de tall qualitatiu, ens va ser donada pel fet que durant la realització de l'experiència, cap dels estudiants va oblidar una tasca. En cas de no realitzar-la, eren conscients i presentaven disculpes per això.

Pel que fa a H5, cal destacar que els quatre alumnes que van seguir la proposta de portafoli de l'estudiant, al principi es mostraven reticents a reflectir per escrit les seves impressions, però a mesura que avançava el curs va millorar en general la seva forma de redactar. Això va contribuir a identificar d'una forma més clara les seves carències en l'execució instrumental, a les quals es refereix el professor setmanalment.

D'acord amb els objectius plantejats, la nostra experiència ens permet afirmar que el material presentat afavoreix el seguiment de l'avaluació continuada per part de l'estudiant i fixa el seu coneixement adquirit al llarg de les sessions. Així mateix, contribueix a la seva progressiva autonomia, ja que esdevé més conscient dels seus problemes i de les possibles solucions. Per això, amb la necessària cautela a què ens obliga una mostra tan reduïda, donem per verificada la hipòtesi principal (H1).

4. Conclusions

Considerem que la nostra proposta és generalitzable a qualsevol disciplina instrumental dels ensenyaments professionals de música, on es requereixi fixar per escrit els temes tractats a la classe, així com una proposta d'organització del temps d'estudi setmanal per a l'alumne. A més, trobem que l'ús de fitxes de recollida setmanal, amb apartats d'agenda i consells del professor, resulta molt efectiva també per als alumnes dels ensenyaments elementals de música. Atesa la curta edat d'aquests estudiants, el material proposat els serveix d'ajuda —també als seus pares— per a organitzar el seu temps d'estudi setmanal.

Valorem positivament que el material proposat incideix de forma important en l'expressió escrita dels estudiants, en relació al camp de la interpretació musical. Aquest fet pot ser rellevant per a l'alumne a llarg termini, en cas de triar un perfil professional al marge de la pràctica instrumental (musicologia, gestió musical). D'altra banda, l'habilitat per a identificar problemes complexos, aïllar-los, descompondre'ls en parts més senzilles, buscar possibles solucions, etc. ajuda l'estudiant en el seu propi aprenentatge, però també el prepara per a una futura carrera docent, en cas de triar aquest perfil professional.

Com a únic aspecte en contra, en cas de generalitzar-se l'experiència, hi ha la quantitat de paper que és necessària (aproximadament, 36 fitxes per alumne i any). Això ens suggereix —i aquesta reflexió obri la porta a un nou cicle d'I-A— la possibilitat de dissenyar un portafoli digital, de manera que la planificació i comentaris siguin introduïts a través d'Internet en una plataforma de comunicació asincrònica. En aquest sentit, podríem aprofitar les aules virtuals que cada vegada en major grau fan servir les Administracions educatives.

5. Referències bibliogràfiques

- Klenowsky, V. (2007). Desarrollo de portafolios para el aprendizaje y la evaluación. Madrid: Narcea.
- Latorre, A. (2003). La investigación–acción: Conocer y cambiar la práctica educativa. Barcelona: Graó.
- Niikko, A. (2002). ¿Cómo evalúan los maestros de los jardines de infancia sus métodos de trabajo de portafoli? *International Journal of Early Years Education*, 10(1).

6. Referències electròniques

- [1] "Ficha metodológica coordinada por la Universidad Miguel Hernández". Maig 2006. Versió 1. [en línia] Universitat Jaume I <www.recursosees.uji.es/fichas/fm4.pdf> [Consulta: 25/08/08]

7. Annexos

Annex 1. Model de fitxa setmanal de portafoli de l'estudiant.

PORTAFOLI DE L'ESTUDIANT		Nom:					
Data:	DIES D'ESTUDI →						
Escales:							
Tècnica:							
Estudis:							
Obres:							
Altres:							

Taula 3. Anvers de la fitxa.

Professor: 	Estudiant:
---	---

Taula 4. Revers de la fitxa.